

O‘QITUVCHI SHAXSIY MEHNATINI ILMIY ASOSDA TASHKIL ETISHDA XALQ MEROSI VA MEHNAT AN’ANALARINING O‘RNI

Abdug‘apporova Laylo Valijon qizi

Osiyo xalqaro universiteti ijtimoiy fanlar va psixologiya kafedrası. Psixologiya yo‘nalishi I kurs magistranti

Annotatsiya. O‘qituvchining shaxsiy mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda xalq merosi va mehnat an‘analaridan foydalanish, ta‘lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning barkamol shaxs sifatida kamol topishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. O‘qituvchi xalq merosiga tayanib, ta‘lim jarayonini milliy ruh bilan boyitishi va o‘quvchilarni o‘zligini anglagan, vatanparvar, mehnatsevar insonlar qilib tarbiyalashi lozim.

Kalit so‘zlar: O‘qituvchi mehnati; ruhiy rivojlanish, psixik jarayonlar; pedagogik mahorat komponentlari; foydali mehnat; kun tartibi; obyektiv shaxsiy xususiyatlar; iqtidor va qobiliyat; pedagogik texnika; bilim va ixtisoslik; o‘qituvchining yosh xususiyatlari, muloqot ko‘nikmalari.

KIRISH

O‘qituvchining shaxsiy mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda xalq merosi va mehnat an‘analarining o‘rni juda muhimdir. Ular o‘qituvchining pedagogik faoliyatini boyitadi, ta‘lim jarayonini samaraliroq qiladi va o‘quvchilarga milliy qadriyatlar va mehnatsevarlik ruhini singdiradi.

Xalq merosi va mehnat an‘analarining o‘rni:

- **Milliy qadriyatlarni o‘rganish:**

Xalq merosi va mehnat an‘analarini o‘rganish orqali o‘qituvchi o‘z millatining boy madaniy merosi bilan yaqindan tanishadi. Bu esa o‘z navbatida, o‘quvchilarga milliy qadriyatlarni, urf-odatlarini, tarixiy voqealarni chuqur tushunishga yordam beradi.

- **O‘quvchilarning milliy ongini shakllantirish:**

O‘qituvchi xalq merosiga asoslangan darslar va tadbirlar orqali o‘quvchilarning milliy ongini, vatanparvarlik tuyg‘usini rivojlantiradi.

- **Ta‘lim jarayonini boyitish:**

An'anaviy o'yinlar, qo'shiqlar, ertaklar, hikoyatlar, hunarmandchilik kabi xalq merosiga oid elementlardan foydalanish o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

• **Mehnatsevarlik ruhini singdirish:**

Xalqimizning mehnatga bo'lgan munosabati, turli kasb-hunarlariga oid an'analar o'quvchilarda mehnatsevarlik, halollik, fidoyilik kabi fazilatlarni shakllantirishga yordam beradi.

• **O'qituvchining kasbiy mahoratini oshirish:**

Xalq merosi va mehnat an'analarini o'rganish orqali o'qituvchi o'z pedagogik mahoratini oshiradi, ijodiy yondashuvini rivojlantiradi va yangi metodikalar yaratadi.

O'qituvchining shaxsiy mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda xalq merosi va mehnat an'analaridan foydalanish, ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning barkamol shaxs sifatida kamol topishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi xalq merosiga tayanib, ta'lim jarayonini milliy ruh bilan boyitishi va o'quvchilarni o'zligini anglagan, vatanparvar, mehnatsevar insonlar qilib tarbiyalashi lozim. Davlat va jamiyat hayotini modernizatsiyalash jarayonlarining harakatga keltiruvchi kuchi, O'zbekistonning bugungi va istiqboldagi izchil taraqqiyotining bosh omili bo'lgan insonning ma'naviyatini va kasbiy salohiyatini yuksaltirishda o'qituvchilarning tajribasi va mahoratini yanada takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi bugungi kunda ta'lim va tarbiya berayotgan shogirdlarining kamoloti bilan mamlakatimiz kelajagiga ulkan poydevor qo'yadi. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov “Yuksak ma'naviyat – engilmas kuch” asarida o'qituvchi mehnatini yuksak baholab shunday deydi: “Ota-onalarimiz qatori biz uchun eng yaqin bo'lgan yana bir buyuk zod – o'qituvchi va murabbiylarning olijanob mehnatini hurmat bilan tilga olamiz.

Biz yurtimizda yangi avlod, yangi tafakkur sohiblarini tarbiyalashdek mas'uliyatli vazifani ado etishda birinchi galda ana shu mashaqqatli kasb egalariga suyanamiz va tayanamiz, ertaga o'rnimizga keladigan yoshlarning ma'naviy dunyosini shakllantirishda ularning xizmati naqadar beqiyos ekanini yaxshi tasavvur qilamiz”. Demak, bugungi kun o'qituvchisi o'z ustida tinimsiz mehnat qiladigan, har tomonlama keng fikrlaydigan, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini samarali qo'llay oladigan ijodkor shaxsga, yoshlarning yuragiga chuqur kirib boradigan yuksak fazilatlar egasiga aylanishini hayotning o'zi taqozo etmoqda. Shu nuqtai nazardan, hozirgi kunda o'qituvchining pedagogik mahoratini yanada oshirish muammosi davr talabidir. 316 Demokratik huquqiy jamiyat qurish jarayonida o'qituvchining o'rni, vazifalari yosh avlodni tarbiyalash ishiga javobgarligi muhim ahamiyatga ega. Olib borilayotgan islohotlarning ijobiy natijalar berishini yetuk va malakali mutaxassislar ta'minlaydi. Ularni voyaga etkazish, ta'lim–tarbiya berish, o'qituvchiga yuklatilgan

talablarning kun sayin ortib borishi, ularni hal etish vazifasi o‘qituvchi mehnatini ilmiy asosda to‘g‘ri tashkil etilishiga bog‘liq.

Hozirgi zamon o‘qituvchisi o‘z pedagogik mehnati jarayonida qator ta’lim–tarbiyaviy vazifalarni bajaradi. U avvalo ta’lim muassasalari o‘quv jarayonining asosiy tashkilotchisi. O‘qituvchi ta’lim – tarbiya jarayonida hamda darsdan tashqari faoliyatda o‘quvchilarning porloq kelajagi uchun javobgar shaxsdir. Ushbu ulkan mas’uliyat ijobiy natijalar berishi uchun o‘qituvchi, avvalo, o‘zining pedagogik mahoratiga tayanadi. Pedagogik mahorat shunday bir malakalar yig‘indisidirki, uning natijasi o‘qituvchi mehnatida va o‘quvchilar xulqi, odobi, tarbiyasida, kelajakda yetuk mutaxassis kadr bo‘lib yetishishida o‘z aksini topadi.

O‘qituvchi o‘zining qizg‘in mehnati jarayonida pedagogik mahoratning quyidagi komponentlarini ma’lum darajada o‘zlashtirishi lozim: - yoshlar psixologiyasiga oid bilimlarga ega bo‘lishi; - nutq madaniyatining barcha turlari va metodlarini bilishi; - o‘qituvchi qobiliyati (empatiya, perseptiv, didaktik, konstruktiv, kommunikativ, anglash) ning mohiyatini anglashi; - aktyorlik mahoratini (mimika, pantomimika, notiqlik san’ati) egallashi; - o‘z kayfiyatini (hissiy psixik holat) boshqara olishi; - tarbiyalanuvchilar bilan muloqot va muomala madaniyatini o‘zlashtirishi; - pedagogik texnika uslublarini o‘z o‘rnida qo‘llay olish san’atiga ega bo‘lishi. Ushbu pedagogik mahorat komponentlari mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar, ijtimoiy– iqtisodiy talablar mohiyatidan kelib chiqishi kerak. Milliy mafkura, umummilliy dastur talablari, urf–odat va an’analar pedagogik mahorat asosida tashkil etiladigan o‘qituvchi mehnatning asosiy mohiyatida o‘z aksini topishi kerak. O‘qituvchi mehnatining muvaffaqiyati va samarasi uni ilmiy jihatdan puxta tashkil etishga, mehnatni oqilona uyushtirishga ta’sir etadigan shart – sharoitlarga va mehnatni amalga oshirish yo‘llarini to‘g‘ri belgilashga bog‘liq.

O‘qituvchi mehnati doimo ijodkorlik bilan amalga oshiriladi. Shuning uchun mehnatni amalga oshiruvchi o‘qituvchi avvalo o‘z mehnatini rejalashtirishda, o‘zi puxta egallagan pedagogik mahoratiga va o‘z ilmiga tayanishi lozim. Hozirgi zamon axborot kommunikatsion texnologiyalarining taraqqiyoti davrida o‘qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil qilish fan va texnika yutuqlarini o‘qituvchi tomonidan qay darajada o‘zlashtirilishiga ham bog‘liq. Shu bilan birga o‘qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil qilish uchun fanlar integratsiyasini, pedagogika va psixologiya fanlarining eng so‘nggi yutuqlarini muntazam o‘zlashtirib borish shart. Ushbu bilimlar axborot kommunikatsion texnologiyalari, matbuot, ilmiy jurnallar, ilmiy adabiyotlar asosida o‘zlashtiriladi. O‘qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda vaqtdan unumli foydalanish, o‘zining keng imkoniyatlarini hamisha hisobga olish, o‘quv va tarbiya jarayonida har bir daqiqadan unumli foydalanish, vaqtni bekorga o‘tkazishga yo‘l qo‘ymaslik muvaffaqiyat garovidir. O‘qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda avvalo: - o‘z ijodiy imkoniyatlariga ishonishi; - ta’lim

muassasalarida olib boriladigan ta’lim – tarbiya jarayonini to’liq tasavvur eta olishi; - har bir tarbiyalanuvchining ruhiy holatini puxta bilishi; - o’z mehnati mexanizmini, qonuniyatlarini, cheklangan imkoniyatlarini yaxshi anglashi; - ta’lim-tarbiya jarayonida axborot kommunikatsion texnologiyalaridan unumli foydalanishni bilishi shart. O’qituvchi mehnatini ilmiy jihatdan to’g’ri tashkil etish bir maqsadga yo’naltirilgan ijtimoiy–foydali mehnat bo’lib, u yuqorida ta’kidlab o’tilganlardan tashqari, aql va diqqatni, jismoniy kuchni, shijoat va g’ayratni talab etadi.

O’qituvchi mehnatini ilmiy jihatdan to’g’ri tashkil etilishi ularni mustaqil, erkin faoliyat ko’rsatishiga, o’z fikr–mulohazalarini aniq va mukammal bildirishiga, har tamonlama shakllangan komil insonni tarbiyalashga, o’z kasbini puxta o’zlashtiradigan yetuk mutaxassis tayyorlashga zamin yaratadi. O’qituvchi mehnati ilmiy jihatdan to’g’ri tashkil etilishida o’quvchilar bilan olib borilayotgan faoliyatning quyidagi yo’nalishlariga e’tibor berish lozim: - o’qituvchi va o’quvchilarning ikki tomonlama birbiriga ta’siri natijalari; - o’qituvchining o’quvchilar jamoasi bilan ishlay olish qobiliyati;

O’qituvchi mehnatining ta’lim-tarbiyaviy mohiyati ijobiy natijalar berishi uchun, o’qituvchi sinf jamoasi bilan o’tkazilayotgan har qanday tadbirni belgilangan vaqtda amalga oshirishi, mehnat va dam olish uchun ajratilgan vaqtdan unumli foydalana olishi, o’z mehnati faoliyatida sog’- ligiga, ruhiy holatiga e’tibor berishi lozim. Ayniqsa, yosh o’qituvchilar mehnatini ilmiy asosda to’g’ri tashkil etishda quyidagi boshlang’ich yo’nalishlar muhim ahamiyatga ega:

1 – yo’nalish. O’qituvchi kasbiga oid faoliyat:

- a) o’z ishiga, mutaxassisligiga oid bilimlarni mukammal egallash;
- b) mamlakatimiz Qonunlari, ta’lim sohasiga taalluqli hujjatlarni puxta bilishi;
- v) pedagogika, psixologiya va o’z mutaxassisligiga oid eng so’nggi yangiliklardan xabardor bo’lib borish;
- g) o’quvchilar jamoasi va har bir shaxs haqida ma’lumotlarni o’rganish;
- d) ilg’or va tajribali o’qituvchilar mehnat faoliyatini o’rganish va o’z ishida tadbiq etish;
- e) o’z ustida ishlash va o’z-o’zini tarbiyalash.

2-yo’nalish. O’z kasbiy mahorat elementlarini hosil qilish:

- a) pedagogik faoliyatga oid, shaxsiy pedagogik mahoratni takomillashtiruvchi ko’nikma va malakalarni egallash;
- b) o’z mehnatini va qobiliyatini me’yorida to’g’ri ishlata olishi;
- 1. Mehnat faoliyatini to’g’ri rejalashtirish.
- 2. Belgilangan vazifalarni tashkil etish va amalga oshirish.
- 3. O’z mehnatini muntazam boshqarish va nazorat qilish.
- 4. O’z-o’zini nazorat qilish (refleksiya). 319 v) mutaxassislikka oid ma’lumotlardan to’g’ri foydalana olishi uchun diqqatni jamlay bilish.

3-yo‘nalish. O‘quvchilar guruhi bilan ishlay olish:

- a) pedagogik faoliyatning shartsharoitlari va guruh jamoasidagi ma’naviy holatni boshqara olish;
- b) guruh jamoasidagi psixologik muhitni doimiy nazorat qilish;
- v) ta’lim-tarbiyaviy jarayonlarga ijodiy yondashuv;
- g) pedagogik faoliyatga insonparvarlik va demokratik prinsiplar asosida yondashish;
- d) o‘quvchilar xulqi va bilimini o‘z vaqtida rag‘batlantirib borish;
- e) jamoada shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilishni to‘g‘ri tashkil etish;
- j) o‘quvchilarning kundalik rejimga to‘g‘ri va doimiy rioya qilishini tashkil etish.

XULOSA

Pedagogik mehnatni ilmiy asosda to‘g‘ri tashkil etishda o‘qituvchining kun tartibi muhim rol o‘ynaydi. O‘qituvchi o‘zi uchun eng optimal bo‘lgan va yuqori samara beradigan kun tartibini tanlay olishi lozim. O‘qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda qo‘yiladigan talablar ilk bor I.P. Rachenko, R. Rasulova kabi olimlar tomonidan tadqiq qilingan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. A.A.Xomidov . XAVFSIZLIK YOSTIQCHASI TURLARI. “ИПТЕРНАУКА” Научный журнал, №22(198) Часть 5, 9-12 ст.
- 2 Xomidov, AA, Abdurasulov, MSh . YO‘LOVCHI VA YUK TASHISH SHARTNOMASI VA UNING MAZMUNI, MOHIYATI. “ИПТЕРНАУКА” Научный журнал, №45(221) Часть 3, 98-99 ст,
3. Xomidov, A.A., Abdirahimov, A.A. (2021). TRANSPORT LOGISTIKASIDA ZAHIRALAR VA OMBORLASHTIRISH. Internauka,(45-3) , 100-103.
4. Хомидов, АА, Сотиболдийев НМ (2022). ОРГАНИЗАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПЕРЕВОЗОК НА ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛЕ. Internauka, №1(224). Часть 2, 73-76 ст.
5. Ziyonet